

СТАНОВИЩЕ

по конкурса за ДОЦЕНТ в професионално направление

**8.4. „Театрално и филмово изкуство“; научна специалност
„Филмова и телевизионна режисура“, обнародван в
Държавен вестник брой 55 от 8 юли 2025 г.**

Кандидати: Гл. ас. д-р Боя Красиминова Харизанова

Гл. ас. д-р Мария Викторова Аверина

Гл. ас. д-р Радослав Желязков Камбуров

Член на научно жури: проф. д.н. Божидар Стефанов Манов

НЕОБХОДИМО ПРЕДИСЛОВИЕ

Доверявам се на паметта си: през изминалите 52 години кинообразование във ВИТИЗ (НАТФИЗ) от 1973 г. до днес не е имало друг хабилитационен конкурс за академичната длъжност ДОЦЕНТ с 3 (трима) кандидати!

В случая конкурсът е за Доцент по филмова и телевизионна режисура, като и тримата кандидати не представят сред хабилитационните си трудове (както и нямат в личната си филмография) поне един пълнометражен игрален филм!

Да, в Закона за развитие на академичния състав в Република България няма такова нормативно изискване, следователно няма и Правилника на НАТФИЗ. Но както се изразяват опитните юристи „добрата практика го предполага“. И поне досега, винаги е било така. Защото именно работата в най-сложната режисьорска зона и то в разнородните условия на игрален филм е незаменима и несравнима с всяка аудиторна практика. Затова в световното кино има много добри режисьори и професионалисти, които никога не са учили кино във филмово училище, но като организатори, асистенти с различни функции, сценаристи и т.н. са успявали да

изградят режисьора в себе си. А има и неписани правила за професионална самовзискателност и престиж на академичната длъжност!

От друга страна, добре зная, че в НАТФИЗ и конкретно във Факултет „Екранни изкуства“ има остра необходимост от хабилитирани преподаватели в редица от основните учебни дисциплини. И от една-две години академичното ръководство полага всички възможни усилия за преодоляване на тази ситуация. Затова и аз ще се съобразя с реалността при неизбежното степенуване в оценката на кандидатите.

Конкурсът е обявен за „Доцент по филмова и телевизионна режисура“. Това назоваване на специалността може да изглежда формално, ала не е точно така. Професионалистите добре знаят разликата, която е не само в производствено-технологичните параметри на филмовото произведение за кино или телевизия, а и по отношение на екранната комуникация със зрителите. Този нюанс не е за подценяване и предполага приложени адекватни за него хабилитационни трудове, т.е. конкретен личен професионален опит на кандидатите.

Ето защо при тази кандидатска конфигурация ще си позволя в началото едно свободно разсъждение, което може да изглежда повече като безполезно критическо есе, но въпреки това се надявам да е полезно.

Филмовата и телевизионна режисура все пак е практически приложна дейност. Разбира се, като всяка друга творческа дейност в областта на изкуствата и тя предполага известни теоретични опори. Но не е теоретична дисциплина! Защото режисурата е сложен комплекс от практично-приложни правила и умения, субективно преосмислени от режисьора, чрез които ще осъществи общуване със зрителите през екрана с езика на киното.

А това означава да осъществи сложен микс от специфична “лексика“ (изобразителни и звукови компоненти) плюс техния оригинален авторски „синтаксис“ (монтаж). Така се ражда

уникалната и индивидуално неповторима сплав, наречена филм! Затова филмовата и телевизионна режисура не се подчинява само на някакви твърди и неизменни правила, а използва още много и разнообразни индивидуални авторски похвати и свободно заимствани елементи от универсално наложени постулати. А те са в широк диапазон още от „Поетика“ на Аристотел до съвременни фантазно неуловими и дигитално синтезирани визуални уникати, които се раждат и могат да съществуват само в индивидуалното авторско съзнание. А когато го напуснат и попаднат в съзнанието на зрителя (реципиента) могат да бъдат разчетени (или не) по нов, индивидуално неповторим начин.

И ако режисурата неминуемо предполага някои теоретични аспекти, то те са извлечени и формирани от личната творческа практика, а не преди нея! Както е, например при един толкова талантлив и изявен режисьор като Айзенщайн, чийто теоретични идеи и текстове са пряко продължение на практическия му опит!

Това важи в определена степен във всекидневната лична практика на всеки режисьор, но в етапа на неговото образование (обучение) отговорността на учителя - режисьор е стократно по-голяма, отколкото в личната му практическа работа. Затова известният афоризъм на големия кинематографист Михаил Ром, че „Режисьор може да бъде всеки човек, който **не е доказал** обратното“ е безспорен! А за учителя на бъдещи режисьори този мъдър личен постулат би звучал още по-категорично: „Учител на режисьори може да бъде всеки, който **е доказал** безспорно, че е професионално изграден режисьор, плюс още други качества!“

И в това трябва да ни убедят представените хабилитационни трудове на кандидатите. Но разбира се, освен предложените от всеки по три филма, можем да имаме предвид и други посочени публикации от и за кандидатите (статии, рецензии, доказателствен материал, справки и др.), които разбира се, при този специфичен конкурс имат по-малко значение.

.....

От трите хабилитационни филма на Боя Харизанова безспорно се откроява „Чувство за непоносимост“ (2018, 105 мин), документален портрет / животопис на писателя Георги Марков (персонализиран в епизодите с игрални възстановки от актьора Калин Врачански и дете). Както е редно, филмът е направен след много сериозна издирвателна и проучвателна работа. Тъкмо тя е в основата на убедителния личностен портрет на талантливия белетрист и драматург, който за съжаление не е онази цялостна интегрална личност като характер, талант, съдба, плюс някои сенки в житейското му поведение и близост с върха на политическия елит у нас. За това загатват пряко или косвено и някои от удачно подбраните литератори (напр. Стефан Цанев). За съжаление, Боя Харизанова не успя да направи втората и трета част от замислената трилогия (Георги Марков извън България след емиграцията; и убийството му). Тя имаше готовност да продължи успешно и пълноценно филма, но уви, обстоятелства извън нея и продуцентски затруднения препънаха недовършения проект.

Вторият от представените хабилитационни трудове на Боя Харизанова е пълнометражният документален филм „Киноекстремисти“ (2023, 73 мин) за пионерите - патриоти на ранното българско кино. Добросъвестно отразяване на известната фактология, поднесена от професионални киноисторици. Но уви, филмът остава в жанра на това фактологично „баналите“ и съвсем не е представителен за целите на настоящия конкурс.

Игралният „Подарък“ (2019, 28 мин.) е коректно направен късометражен филм, но за съжаление не предоставя възможност за пълноценна режисьорска изява и като идейна задача, и като кинематографична реализация. Убеден съм, че кандидатката има повече режисьорски качества, много над това етюдно упражнение.

Прави впечатление, че конкурсът е обявен за доцент по „Филмова и телевизионна режисура“, а Б.Х. не представя нито един от двата режисьорски сериала: „Аз и моите жени“ (2022, БНТ) или „Много мой човек“ (2023, Нова ТВ). Отдавам го на нейната възискателна самокритичност.

Посочените в документите 3 авторски публикации са подходящо подбрани. Б.Х. умее да пише аналитично и точно. За това съм се убедил лично като преподавател по „История и теория на документалното кино“, когато тя подготви много добър реферат за Лени Рифенщал.

Приложеният доказателствен материал е конкретен и достоверен.

.....

В комплекта хабилитационни трудове Мария Аверина предлага 3 документални филма: пълнометражния дебют „От Кремона до Кремона“ (2016, 75 мин.); „Да летиш с плавници“ (2024, 82 мин.); „Късен дом“ (2010, 29 мин.). В тези филми Мария Аверина ненаатрапчиво, но убедително разкрива, наред със сюжетните събития и психологията на персонажите. В документалното кино това е трудно, но много важно не само за тяхната достоверност, а и за изнасяне на убедително авторско послание. Това е най-открояващо се в „От Кремона до Кремона“. Без съмнение, неговата видова характеристика като чист документален филм е гарантирана от абсолютно достоверните локации, събития, персонажи. Но това не му пречи да бъде построен като сюжетен разказ с наративна структура, която не се различава принципно от симетричен (напълно възможен) игрален филм със същите тематични намерения и осъществени идейни задачи. Тъкмо в това се крие едно от възможните обяснения за неговата зрителска убедителност и отзивчиво възприемане. По подобен начин е построен и другият пълнометражен документален филм на Мария Аверина „Да летиш с плавници“ – документален портрет на малко известния у нас, но много интересен българо-италиански художник – концептуалист Алцек Мишев. И двата филма потвърждават презумпцията, че видовата характеристика на един конкретен филм не предопределя неговите екранни качества като режисьорско присъствие, успешна реализация и зрителски потенциал. В късометражният „Късен дом“ (той е и най-ранен от трите заглавия) е използвана близката топографска локация на

скромнен старчески дом с лъскавия Sofia Mall като контрапоза в подкрепа на режисьорската инвенция. Споменавам го за пълнота, но за целите на настоящия конкурс много по-съществени и убедителни са отбелязаните по-горе два пълнометражни филма. Тъкмо те потвърждават качествата на кандидатката Аверина, разбира се плюс многото фестивални участия, награди, международно разпространение от Лондонски дистрибутор и т.н. В допълнение доказателственият материал по чл.70, ал. 2 съдържа 47 позиции (публикации, отзиви, рецензии) от България и чужбина.

.....

Трите хабилизационни филма на кандидата Радослав Камбуров са игрални, но късометражни. “Insomnia” (2017, 30 мин.) очевидно е студентски филм с важна провокативна тема за неуловимата граница между достоверна (физическа) и виртуална реалност. Но във филма впечатлява преди всичко изненадващата постановъчна зрелищност във всички компоненти (материална среда, декор, костюми, реквизит), в които се развива уж увлекателен, но наивно облекчен сюжет, без психологическа дълбочина на персонажите. Докато главният герой в кулминационен епизод (визион) изтръгва сърцето си (като Данко в разказа на Горки), за да го поднесе на бленуваното момиче. На екрана има и много други CGI ефекти, които в общата постановъчна линия отпращат филма към някаква подражателна „мегапродукция“ или своеобразен късометражен блокбастър с подчертано зрелищни намерения. Очевидно режисьорът с видима амбиция работи и се справя с висока постановъчна сложност, осъществена с мобилизирана режисьорска енергия и съответен бюджет. Ала остава въпросът дали това е необходимо и целесъобразно, или просто създава впечатление за овладян постановъчен замах, обикновено неприсъщ и трудно осъществим, особено в студентски филми.

В сравнение с “Insomnia” вторият късометражен филм „Змей“ (2023, 30 мин.) е много по-добър, с вълнуващ сюжет и деликатна

чувствителност за достоверна житейска ситуация и адекватна екранна реализация. Оценявам положително този филм, може би защото имам предпочитания към тъжни сюжети, когато са реалистично и достоверно защитени.

Но няма да анализирам третия филм „Хавай“ (2024, 13 мин), за да не принизяваме хабилитационната процедура за избор на доцент по филмова и телевизионна режисура в авторитетно висше училище като НАТФИЗ „Кр. Сарафов“. И то след като преди два месеца сме удостоили световен режисьор - госпожа Агнешка Холанд, с респектиращата степен Doctor Honoris Causa. Някак не звучи сериозно и не стои симетрично същото висше училище да произвежда доцент по филмова и телевизионна режисура с късометражни филми. Защото 3 неравни късометражни филма (какви то и да са) не правят дори един пълнометражен.

Приложените Списък на публикации и списък на Доказателствените материали са коректно подготвени и достоверни.

Заключение: След изложените дотук разсъждения, аргументи и критерии предлагам на уважаемото Научно жури моето мнение за оценка и класиране на тримата кандидати:

Гл. ас. д-р Боя Харизанова – НЕ

Гл. ас. д-р Мария Аверина – ДА

Гл. ас. д-р Радослав Камбуров – НЕ

1 декември 2025 г.

Проф. д.н. Божидар Манов